

MAKTAB MUHITIDA AGRESSIV XULQ-ATVORNING PSIXOLOGIK SABABLARI VA UNING OLDINI OLISH USULLARI

Haydarova Muhabbat G'afforovna

Qashqadaryo viloyati Kasbi tumani 31-maktab psixologi

Yo'ldashev Baxtiyor Beshimovich

Qashqadaryo viloyati Kasbi tumani 26-maktab psixologi

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktab muhitida o'quvchilar o'rtasida uchraydigan agressiv xulq-atvorning psixologik sabablari, uning yuzaga kelishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy va shaxsiy omillar hamda agressivlikni oldini olish usullari yoritilgan. Shuningdek, oilaviy muhit, tengdoshlar ta'siri, maktabdagi munosabatlar va individual psixologik xususiyatlarning agressiv xulq shakllanishidagi o'rni tahlil qilingan. Maqolada psixologik profilaktika, korreksion ishlar, trening mashg'ulotlari va individual yondashuv orqali agressiv xulq-atvorni kamaytirish yo'llari ko'rib chiqilgan. Bundan tashqari, o'quvchilarda ijobiy xulq-atvorni shakllantirish va sog'lom psixologik muhit yaratish bo'yicha amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: agressiv xulq-atvor, maktab muhiti, psixologik sabablar, o'quvchilar, emotsional holat, stress, oilaviy muhit, tengdoshlar ta'siri, psixologik profilaktika, korreksiya, psixologik trening, ijobiy xulq-atvor, maktab psixologi.

Kirish

Bugungi kunda ta'lim tizimida o'quvchilarning nafaqat bilim darajasi, balki ularning xulq-atvori, psixologik holati va ijtimoiy moslashuvi ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Maktab muhitida o'quvchilar o'rtasida uchraydigan agressiv xulq-atvor esa dolzarb muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Chunki agressivlik nafaqat o'quvchining o'z rivojlanishiga, balki butun sinf jamoasining psixologik muhitiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Agressiv xulq-atvor — bu insonning boshqalarga nisbatan tajovuzkor, qo'pol yoki zarar yetkazishga qaratilgan xatti-harakatlarida namoyon bo'ladigan psixologik holatdir. O'quvchilarda bunday holatning yuzaga kelishi turli ichki va tashqi omillar bilan bog'liq bo'lib, u ko'pincha emotsional beqarorlik, stress, oilaviy muammolar, tengdoshlar bilan nizolar yoki e'tiborsizlik natijasida shakllanadi.

O'smirlik davri psixologik jihatdan eng murakkab bosqichlardan biri bo'lib, bu davrda o'quvchilarning emotsional sezgirligi yuqori bo'ladi. Shu sababli ular tashqi ta'sirlarga tez javob qaytaradi va ayrim hollarda agressiv xulq-atvorni namoyon etishi mumkin. Ayniqsa, maktab muhitidagi raqobat, o'zini tasdiqlashga intilish va ijtimoiy munosabatlardagi qiyinchiliklar agressivlikning kuchayishiga olib keladi. Agressiv xulq-atvorning shakllanishida oilaviy muhit ham muhim rol o'ynaydi. Oilada doimiy

nizolar, nazoratning yetishmasligi yoki haddan tashqari qattiq tarbiya usullari bolada salbiy xulq-atvorning rivojlanishiga sabab bo'lishi mumkin. Shuningdek, maktabdagi psixologik muhit, o'qituvchilar va tengdoshlar bilan munosabatlar ham o'quvchining xulq-atvoriga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bugungi kunda internet va ijtimoiy tarmoqlarning ta'siri ham agressiv xulq-atvorning kuchayishiga sabab bo'layotgan omillardan biri hisoblanadi. Zo'ravonlik aks etgan kontentlar, salbiy axborotlar va noto'g'ri namunalarning ko'pligi o'quvchilarning xulq-atvoriga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan, maktab muhitida agressiv xulq-atvorning psixologik sabablarini o'rganish va uning oldini olish usullarini ishlab chiqish dolzarb ahamiyatga ega. Maktab psixologi ushbu jarayonda muhim o'rin tutib, o'quvchilarning psixologik holatini o'rganish, agressivlik sabablarini aniqlash va uni kamaytirishga qaratilgan profilaktik hamda korreksion ishlarni amalga oshiradi.

Asosiy qism

Maktab muhitida agressiv xulq-atvor o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlarga, sinfdagi psixologik iqlimga hamda ta'lim jarayonining samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadigan muhim muammolardan biridir. Agressiv xulq-atvor ko'pincha shaxsning ichki emotsional zo'riqishi, o'zini ifoda etishdagi qiyinchiliklar va tashqi muhit bilan moslashuv muammolari natijasida yuzaga keladi. Shu sababli bu holatni faqat tashqi xulq sifatida emas, balki chuqur psixologik jarayon sifatida o'rganish zarur. Agressivlikning psixologik sabablari bir nechta omillar bilan bog'liq. Birinchi navbatda, oilaviy muhit muhim rol o'ynaydi. Oilada doimiy nizolar, zo'ravonlik, e'tiborsizlik yoki haddan tashqari qattiq tarbiya usullari bolada agressiv xulqning shakllanishiga olib kelishi mumkin. Bola oilada ko'rgan xatti-harakatlarni maktab muhitida takrorlashi ehtimoli yuqori bo'ladi. Shuningdek, mehr va qo'llab-quvvatlashning yetishmasligi ham ichki g'azab va norozilikni kuchaytiradi. Maktab muhiti va tengdoshlar bilan munosabatlardir. O'quvchilar o'rtasidagi kamsitish, masxara qilish, zo'ravonlik (bullying) yoki adolatsiz munosabatlar agressiv reaksiyalarni keltirib chiqarishi mumkin. O'smirlar o'zini himoya qilish yoki o'z o'rnini topish maqsadida agressiv xatti-harakatlarga murojaat qilishi kuzatiladi. O'qituvchilarning sovuq munosabati yoki doimiy tanqidi ham o'quvchilarda emotsional bosimni kuchaytiradi. Oquvchining individual psixologik xususiyatlari ko'rsatiladi. Temperamentning impulsiv turi, emotsional beqarorlik, o'zini boshqara olmaslik va past o'ziga baho berish agressivlikka moyillikni oshiradi. Bunday o'quvchilar stressli vaziyatlarga tez va keskin reaksiya beradilar.

Shuningdek, zamonaviy axborot texnologiyalari va ijtimoiy tarmoqlar ham agressiv xulq-atvorning shakllanishiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Zo'ravonlik, urush, tahqirlash yoki salbiy xatti-harakatlar aks etgan kontentlar o'quvchilarning xulq modellariga salbiy ta'sir qiladi. Uzoq vaqt virtual muhitda bo'lish real hayotdagi muloqot ko'nikmalarining pasayishiga ham olib kelishi mumkin.

Maktab psixologi agressiv xulq-atvorni oldini olishda muhim o'rin tutadi. Birinchi navbatda, psixologik diagnostika orqali agressivlik darajasi va uning sabablari aniqlanadi. Testlar, kuzatuv va suhbatlar yordamida o'quvchining emotsional holati tahlil qilinadi. Bu esa individual yondashuvni to'g'ri tashkil etishga yordam beradi. Profilaktik ishlar agressiv xulq-atvorni kamaytirishda eng muhim yo'nalishlardan biridir. Psixologik treninglar, guruhiy mashg'ulotlar va rolli o'yinlar orqali o'quvchilarda emotsiyalarni boshqarish, muloqot madaniyati va konfliktlarni tinch yo'l bilan hal qilish ko'nikmalari shakllantiriladi. Bunday mashg'ulotlar o'quvchilarda ijobiy xulq-atvorni rivojlantiradi va jamoaviy muhitni yaxshilaydi. Individual psixologik yordam ham muhim ahamiyatga ega. Agressiv xulq namoyon qiladigan o'quvchilar bilan yakka tartibda ishlash, ularning ichki kechinmalarini tinglash va mos psixologik tavsiyalar berish orqali emotsional bosimni kamaytirish mumkin. Bu jarayon o'quvchining o'zini tushunishiga va xulqini nazorat qilishiga yordam beradi. Ota-onalar bilan hamkorlik ham agressiv xulq-atvorni kamaytirishda muhim omildir. Maktab psixologi ota-onalarga farzand bilan to'g'ri muloqot qilish, uni qo'llab-quvvatlash va zo'ravonliksiz tarbiya usullarini qo'llash bo'yicha tavsiyalar beradi. Oilaviy muhit yaxshilanganda o'quvchining maktabdagi xulqi ham ijobiy tomonga o'zgaradi. Shuningdek, maktabda sog'lom psixologik muhit yaratish agressivlikni kamaytirishda asosiy shartlardan biridir. O'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi hurmat, do'stona munosabatlar, adolatli yondashuv va qo'llab-quvvatlash tizimi o'quvchilarda xavfsizlik hissini shakllantiradi. Bu esa agressiv reaksiyalarning kamayishiga olib keladi. Agressiv xulq-atvor murakkab psixologik hodisa bo'lib, uni bartaraf etish tizimli va kompleks yondashuvni talab etadi. Diagnostika, profilaktika, korreksion ishlar, oilaviy hamkorlik va sog'lom maktab muhitini yaratish orqali o'quvchilarda ijobiy xulq-atvorni shakllantirish va agressivlikni sezilarli darajada kamaytirish mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, maktab muhitida o'quvchilar o'rtasida uchraydigan agressiv xulq-atvor murakkab psixologik va ijtimoiy omillar ta'sirida yuzaga keladigan muammo hisoblanadi. U o'quvchilarning emotsional holati, oilaviy muhit, tengdoshlar bilan munosabatlar hamda shaxsiy xususiyatlari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ta'lim jarayoni va sinf jamoasining psixologik iqlimiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Maqolada ko'rib chiqilganidek, agressiv xulq-atvorni erta aniqlash va uning oldini olishda maktab psixologining o'rni juda muhimdir. Psixologik diagnostika, profilaktik tadbirlar, trening mashg'ulotlari, individual yondashuv hamda ota-onalar bilan hamkorlik orqali o'quvchilarda emotsional barqarorlikni ta'minlash va ijobiy xulq-atvorni shakllantirish mumkin. Shuningdek, maktabda sog'lom psixologik muhit yaratish, o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi hurmatli munosabatlarni mustahkamlash ham agressivlikning kamayishiga xizmat qiladi. Bu jarayonda

o'quvchilarga o'z his-tuyg'ularini boshqarish, muammolarni tinch yo'l bilan hal qilish va ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Agressiv xulq-atvorni oldini olish kompleks yondashuvni talab etadi va bunda maktab psixologining faoliyati hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib, u barkamol va ijtimoiy jihatdan moslashgan shaxsni shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. G'oziev E.G'. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent: Universitet, 2018.
3. Nishonova Z.T. Rivojlanish psixologiyasi va pedagogik psixologiya. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2017.
4. Davletshin M.G. Pedagogik psixologiya asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
5. Vohidov M.V. Bolalar va o'smirlar psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2016.
6. Musurmonova O. Oila ma'naviyati va tarbiya asoslari. – Toshkent: Fan, 2019.
7. To'xtaboyeva M. Psixologik maslahat va profilaktika ishlari. – Toshkent: Innovatsiya, 2021.
8. Internet ma'lumotlari